

- ✧ застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій;
- ✧ відшкодування державою збитків іноземним інвесторам, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями;
- ✧ здійснення державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями;
- ✧ звільнення від сплати ввізного мита товарів, які ввозяться іноземними інвесторами на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями;
- ✧ застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо визначених іноземних фізичних та юридичних осіб.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення іноземним інвестиціям та розкрийте їх суть.
2. Назвіть основні нормативно-правові акти, якими регулюється залучення іноземних інвестицій в Україні.
3. Назвіть основні умови залучення іноземних інвестицій в Україну.
4. Охарактеризуйте стан та проблеми іноземного інвестування в Україну.

Практикум:

ПІІ : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7760>.

Завдання:

Охарактеризуйте порядок державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та їх анулювання [96] (пакет документів для здійснення / скасування / анулювання державної реєстрації іноземних інвестицій і процедури їх розгляду).

РОЗДІЛ 4.

Застосування механізмів, інструментів, режимів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності

4.1. Транскордонне співробітництво регіонів

Транскордонне співробітництво. Шляхи розвитку ТКС відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Транскордонні кластери. Європейське об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю «Тиса». Залучення фінансової підтримки з фондів ЄС. Проблеми ТКС (недосконалість законодавства, невідповідність організаційного забезпечення ТКС по різні боки кордону та ін.). Нормативно-правові акти щодо ТКС. Умови ТКС (сфери, форми, загальна координація та ін.).

Акцент. Ми є очевидцями розгортання вкрай суперечливого процесу: з одного боку, майже повного усунення кордонів (як у випадку країн-членів ЄС), чи бодай їх «розмивання», з іншого – свого роду реінкарнації жорстких державно-територіальних розмежувань.

*(Сергій Устич,
український державний діяч,
дипломат і соціолог)*

Транскордонне співробітництво (ТКС) - спільні дії, спрямовані на поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами та місцевими органами виконавчої влади України і територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав в межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [182].

Вигідне геополітичне положення України та глобалізаційні процеси обумовлюють можливість використання ТКС для вирівнювання і збли-

ження (**конвергенції**) соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, активізації торговельно-економічного співробітництва, залучення інвестицій та фінансових ресурсів для реалізації проектів по вирішенню спільних та ідентичних задач та проблем тощо. На суходолі Україна межує з 7 країнами (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Росія та Білорусія), при цьому 19 із 27 регіонів є прикордонними. В цьому контексті слід виділити Закарпатську область, яка межує з 4 країнами, а саме Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [27] передбачається розвиток ТКС, а саме шляхом:

1) сприяння поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами і відповідними органами влади інших держав;

2) створення умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників ТКС України в здійсненні заходів щодо реалізації проектів (програм) ТКС;

3) об'єднання зусиль щодо розвитку ТКС, подальшого поглиблення співпраці в рамках євро регіонів та активізації роботи з розширення сфер такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних перешкод та сприяння провадженню спільної підприємницької діяльності прикордонних регіонів у сфері малого і середнього бізнесу;

4) підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС [63] визначає, що сторони підтримують та посилюють залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва відповідних управлінських структур шляхом створення сприятливої законодавчої бази, підтримки та нарощування потенціалу розвитку, а також забезпечення зміцнення транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерств. Тобто, робиться акцент на створенні сприятливого регуляторного середовища. Також Угода окреслює складові транскордонного та регіонального співробітництва, розвиток яких зміцнюють та заохочують сторони, зокрема, *inter alia*, транспорт, енергетика, комунікаційні мережі, культура, освіта, туризм, охорона здоров'я та ін.

ТКС здійснюється в Україні з усіма країнами-сусідами в формах євро регіонів, **транскордонних кластерів, транскордонних індустріальних парків, транскордонних партнерств** тощо.

ТКС з країнами ЄС фінансується, головним чином, в рамках різних програм ЄС, зокрема з 2007 р. згідно Європейського інструменту сусід-

ства та партнерства (ЄІСП) на 2007 – 2013 рр. та 2014-2020 рр. через програми прикордонного співробітництва. Ці програми передбачають співробітництво на регіональному рівні між країнами-партнерами ЄІСП і країнами-членами ЄС, як по сухопутних кордонах, так і в рамках морських басейнів. Загалом, на Україну поширюються 4 програми ЄС, які охоплюють також Польщу, Словаччину, Угорщину, Румунію, Молдову та Білорусію. Сприяння економічному розвитку та конкурентоздатності прикордонних регіонів є одним з основних пріоритетів цих програм. Реалізація цих програм передбачає співфінансування, як мінімум на рівні 10 % для української сторони.

Також передбачене фінансування ТКС через Дунайську транснаціональну програму [183] ЄС. Ця програма охоплює країни, які входять до басейну річки Дунай (Австрію, Болгарію, Хорватію, Чехію, Угорщини, Німеччину, Румунію, Словаччину та Словенію, Боснію і Герцеговину, Молдову, Чорногорію, Сербію та Україна. Щодо України, то ця програма поширюється на Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Одеську області. У вересні 2015 р. було оголошено про перший відбір заявок для фінансування через цю програму, яка загалом спрямовується на економічну, соціальну і територіальну згуртованість в Дунайському регіоні.

Акцент. Європейська спільнота зацікавлена у створенні по всьому периметру

своїх кордонів смуги сталого економічного розвитку, політичної і соціальної стабільності та добросусідства.

*(Єва Кіш,
провідний український дослідник
трансграничної співпраці)*

З 2016 р. ЄС фінансуватиме ТКС і між країнами-сусідами ЄС без участі країн-членів ЄС. Зокрема, згідно Європейської політики сусідства, через програму територіального співробітництва «Білорусь – Україна». Програма передбачає впровадження спільних проектів на території Білорусі (Брестська та Гомельська області) та України (Київська, Чернігівська, Волинська, Житомирська, Рівненська області).

Тобто, в рамках програм ЄС Україна має доступ до фінансових ресурсів ЄС для реалізації спільних проектів та здійснення ТКС з 6 країнами-сусідами.

В рамках співробітництва з країнами СНД фінансування здійснюється з місцевих та державних бюджетів та інших джерел відповідно до програм ТКС та двосторонніх угод. Анексія АР Крим та військова агресія Росії в східній частині України негативно позначилися на ТКС в українсько-російському **трансграничному регіоні**.

ТКС на поточному етапі характеризується наступним:

✓ **створено 10 євро регіонів на кордонах України з суміжними країнами** (Додаток А, Таблиця А.10; Рис. 4.1.1), до складу яких входять

частково або повністю території 12 областей України (Волинська, Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Чернівецька, Чернігівська, Харківська, Луганська, Донецька та Сумська області);

✓ **створюються транскордонні кластери**, зокрема, Польсько-білорусько-український транскордонний туристичний кластер за участі Люблінської регіональної туристичної організації, Волинського туристичного кластеру та Брестського туристичного кластеру; Транскордонний кластер інновацій за участі Хелмської господарської палати та Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки);

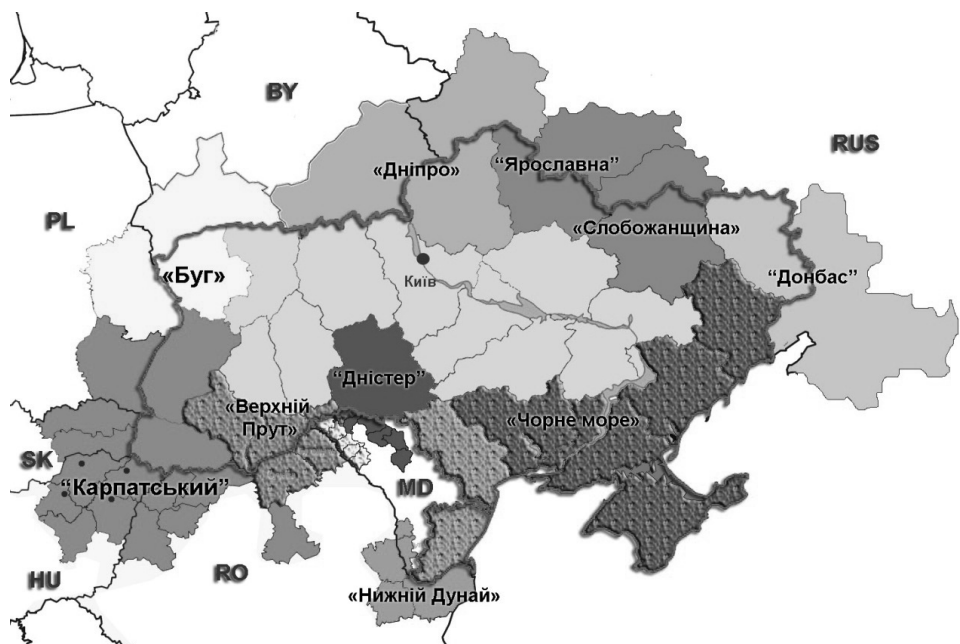

Рис. 4.1.1. Візуалізація масштабів розвитку єврорегіонального співробітництва за регіонами держави

Примітка: Матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

✓ **залучено впродовж 2007-2013 рр. 14 регіонів України** (м. Севастополь, АР Крим, Волинська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька області) **до участі у 4 програмах ЄІСП** із загальним бюджетом понад 407 млн євро («Україна – Польща – Білорусь» (бюджет 186,2 млн євро), «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія» (бюджет – 68,6 млн євро), «Україна – Румунія – Республіка Молдова» (бюджет – 126,7 млн євро), «Чорне море» (25,7 млн євро)), з

яких грантова частина допомоги для України становила загалом 115,7 млн євро (в розрізі програм - 47,3 млн євро; 27,6 млн євро; 37,7 млн євро та 3,2 млн євро відповідно) [184],

✓ **залучено на період 2014–2020 рр. 14 областей України** (Волинська, Вінницька, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька області) **до участі у 4 програмах ЄСП** із загальним бюджетом понад 348,8 млн євро («Польща – Україна – Білорусь» (бюджет – 175,8 млн. євро), Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» (бюджет – 74 млн. євро), «Румунія – Україна» (бюджет – 60 млн євро) та «Басейн Чорного моря» (бюджет – 39 млн євро)) [185] з яких в 2014 р. Україною залучено більше ніж 32 млн євро («Україна – Польща – Білорусь» – 7,8 млн євро (Волинська, Закарпатська, Львівська області), «Україна – Румунія – Республіка Молдова» – 13,1 млн євро (Одеська та Чернівецька області), «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія» – 11,2 млн євро (Закарпатська, Івано-Франківська області), «Басейн Чорного моря» – 0,36 млн євро (Одеська, Миколаївська, Запорізька)) [162], а станом на липень 2015 р. здійснюється реалізація 120 проектів за участі України на загальну суму 77 млн євро [186].

В рамках програм прикордонного співробітництва ЄСП в 2014 р. найбільш активними виявилися Одеська, Закарпатська, Чернівецька та Львівська області. Загалом проекти цього року були спрямовані, головним чином, на модернізацію та розвиток місцевої транскордонної інфраструктури (транспортної, екологічної, туристичної) та розвиток людського потенціалу на інституціональному рівнях.

Серед реалізованих в рамках програм попередніх років проектів слід виділити «парасольковий» проект з інвестиційно-інноваційним спрямуванням - «Зміцнення транскордонної співпраці у сфері надання бізнес-послуг та полегшення доступу до них підприємців», який реалізовувався в Закарпатській та Волинській областях впродовж 2008-2010 рр. У межах цього проекту реалізовувалося 6 мікропроектів, зокрема: «Створення українсько-польської віртуальної біржі інноваційних проектів та пропозицій», «Розвиток екологічного туризму та формування позитивного туристичного іміджу прикордонного регіону» та «Поліпшення інвестиційного клімату в прикордонних регіонах» [187].

Основними проблеми ТКС є:

- **недосконалість законодавства України щодо ТКС та його часткова неузгодженість з ратифікованими міжнародними нормативними актами та стандартами ЄС;**
- **невідповідність організаційного забезпечення ТКС по різні боки кордону;**

- **невиконання Україною зобов'язань у повному обсязі щодо співфінансування обов'язкових часток за спільними проектами (програмами) ТКС;**

- **не здійснюється ТКС на окупованих Росією східних прикордонних регіонах України в рамках єврорегіонів, створених за участю Російської Федерації («Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Донбас»).**

Щодо неузгодженості законодавства України, то у травні 2012 р. Україною було ратифіковано Третій додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [188], але досі не прийнято жодних підзаконних актів, які б дозволили реалізовувати положення цього протоколу щодо **об'єднань єврорегіонального співробітництва**. Крім того, положення Закону України «Про транскордонне співробітництво» не визначають конкретних механізмів здійснення ТКС та розподілу компетенції між органами влади, а також фінансування проектів ТКС, а положення, котрі б регламентували спеціальний статус дво- та багатосторонніх органів ТКС (єврорегіонів, асоціацій і т. ін.), утворених територіальними громадами, механізми їх створення та функціонування взагалі відсутні [189]. В Законі України «Про місцеві державні адміністрації» [190] відсутні прямі положення, які б регламентували компетенцію адміністрації в частині ТКС. Через неузгодженість українських фіскальних методів з аналогічними нормами ЄС та інших держав ускладнюється залучення фінансових ресурсів для реалізації транскордонних проектів.

Незважаючи на окупацію Російською Федерацією території АР Крим та військові дії в Донецькій та Луганській областях, договори між Україною та Російською Федерацією, зокрема про дружбу, співробітництва і партнерство [191], не були призупинені.

Щодо організаційного забезпечення ТКС, то зокрема, спостерігається невідповідність адміністративно-територіального поділу в Україні та ЄС, що ускладнює процес взаємодії між суміжними прикордонними територіями. Очікувані реформа місцевого самоврядування, децентралізація та зміни адміністративно-територіального устрою в Україні мають усунути такі організаційні бар'єри.

Щодо співфінансування, то визначені Державною програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [192] обсяги української частини в реалізації 10 масштабних проектів ТКС (48,3 млн грн з Державного Бюджету України) не були виділені. Співфінансування цих проектів з боку ЄС гарантувалося в обсязі 40,4 млн євро.

В травні 2015 р. до Верховної Ради України було внесено законопроект щодо врегулювання питання об'єднань єврорегіонального співробітництва [193] для виконання Протоколу № 3 [188] до Європейської рамко-

вої конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. У результаті прийняття проекту Закону буде запроваджено нову форму органу ТКС - об'єднання єврорегіонального співробітництва, що сприятиме активному розвитку співробітництва між регіонами України та інших країн, появи нових можливостей залучення додаткових ресурсів зовнішньої допомоги.

В жовтні 2015 р. було утворено Європейське об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю «Тиса» між Закарпатською областю, областю Саболч-Сатмар-Берег та м. Кішвард (Угорщина) задля реалізації нових масштабних проектів із залученням іноземних інвестицій. **Європейські угруповання територіального співробітництва** є порівняно новими формами ТКС в ЄС, які створюються відповідно до Регламенту Європарламенту та Ради Європи [194]. В ЄС загалом функцінує 55 таких об'єднань. Угорщина була першою країною ЄС, яка прийняла закон щодо регулювання такого виду співпраці і наразі за її участі створено й успішно діють 22 об'єднання. Об'єднання, що мають учасників з Угорщини, вже реалізували 78 проектів, сумарна вартість яких складає приблизно 19 млн євро.

ТКС сприяє вирішенню спільних та ідентичних проблем прикордонних регіонів України і суміжних країн із залученням для цього додаткових зовнішніх фінансових ресурсів. При чому, динамічно розвивається ТКС саме в тих прикордонних регіонах України та суміжних країн, які залучають фінансові ресурси з ЄС. Підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів є одним з пріоритетів спільних проектів прикордонних регіонів України та суміжних країн ЄС, Молдови та Білорусі. За цим пріоритетом реалізуються проекти по розбудові та модернізації виробничої та прикордонної інфраструктури, ліквідації інфраструктурних та адміністративних бар'єрів тощо. Анексія АР Крим та військова агресія Російської Федерації на Сході України унеможливила здійснення ТКС в цих регіонах.

Законодавство:

- Міжнародні документи, зокрема, Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або їх властями з трьома додатками [192] (Україна приєдналася до конвенції в 1993 р.), Європейська хартія місцевого самоврядування [196] (ратифікована Верховною Радою України 1997 р.), Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [63];

- Міжнародні угоди на рівні урядів або місцевих органів влади прикордонних регіонів у межах їх повноважень щодо ТКС, добросусідства

та співробітництва з суміжними країнами або їх адміністративно-територіальними одиницями, зокрема, Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідські відносини та співробітництво [197], Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною та Угорщиною [198], Договір про сусідство, дружні відносини та співробітництво між Україною та Словацькою Республікою [199], Договір про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією [200], Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про міжрегіональне та прикордонне співробітництво [201], Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво прикордонних областей [202], Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво між прикордонними областями України та адміністративно-територіальними одиницями Республіки Молдова [203];

- Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 року [27] та регіональними стратегіями прикордонних регіонів;

- Закони України «Про транскордонне співробітництво» [182], «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» [72];

- Постанови КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки» [192], «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до Державної програми розвитку транскордонного співробітництва» [204], «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [155];

- Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Порядку підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва, зразків листка реєстрації висновків попереднього розгляду проекту (програми) транскордонного співробітництва, листка результатів оцінювання проекту (програми) транскордонного співробітництва» [205].

Акцент. Основні умови:

✧ здійснення загальної координації ТКС Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за участі Міністерства закордонних справ України та інших центральних органів виконавчої влади відповідно до їх компетенції та низки консультативних, дорадчих та інших допоміжних міжвідомчих робочих органів (Міжвідомчої комісії з питань підтримки транскордонного співробітництва, Координаційного центру з провадження діяльності, пов'язаної з участю України в реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону, Міжвідомчої комісії з питань підтримки ТКС, Українсько-Угорської міжурядової змішаної комісії з питань транскор-